دابڕانی واشنتن و کۆتایی دەسەڵاتی ڕەها: خوێندنەوەیەک بۆ شەڕی ئێران.. نووسینی: توانا محەمەد نوری

نزیکەی ٢٢ ڕۆژ بەسەر دەستپێکردنی جەنگێکی گەورە لە نێوان بەرەی ئەمریکا-ئیسرائیل و وڵاتی ئێراندا تێدەپەڕێت. لەم ٢٢ ڕۆژەدا، ئەوەی جیهانی تووشی سەرسوڕمان کردووە تەنها گەورەیی هێرشە مووشەکییەکان و قەبارەی وێرانکارییەکان نییە، بەڵکو گۆشەگیرییەکی بێوێنەی واشنتن و تەلئەبیبە لەسەر ئاستی نێودەوڵەتی. بۆ یەکەمجار لە مێژووی نوێدا، ئەمریکا خۆی لەناو جەنگێکی گەورەی ناوچەییدا دەبینێتەوە بەبێ ئەوەی هاوپەیمانە کۆنەکانی ئامادەبن پشتگیری لێ بکەن. ئەمەش وەک نیشانەیەکی ڕوون بۆ گۆڕانکارییەکی گەورە لە هاوسەنگی هێزی جیهاندا سەیر دەکرێت.

کاتێک سەیری ڕابردوو دەکەین، جیاوازییەکە زۆر دیارە؛ بۆ نموونە لە جەنگی عێراق لە ساڵی ٢٠٠٣دا، زیاتر لە ٤٠ وڵات وەک هاوپەیمان بەشدار بوون، بەڵام لەم جەنگەدا ئەمریکا تەنانەت نەیتوانیوە پشتگیریی سیاسی وڵاتانی ناو ناتۆش بەدەستبهێنێت. بەپێی ڕاپۆرتە دیپلۆماسییەکان، زیاتر لە ٧٥٪ی هاوپەیمانە سەرەکییەکانی ئەمریکا، لەوانەش بەریتانیا، فەڕەنسا و یابان، بە ڕاشکاوی داواکارییەکانی واشنتنیان ڕەتکردووەتەوە و ڕایانگەیاندووە کە نابنە بەشێک لەم ململانێیە. ئەم وڵاتانە پێیان وایە کە بەرژەوەندییەکانی ئەوان لە ئارامی و دیپلۆماسیدایە، نەک لە جەنگێکی خوێناویدا کە کۆتاییەکەی دیار نییە.

ئەم پاشەکشەیەی جیهان تەنها لە ترسی مووشەک و لێدانە سەربازییەکان نییە، بەڵکو ترسی زیانێکی گەورەی ئابووری جیهانی لەپشتە. تەنها لەم ٢٢ ڕۆژەی جەنگدا، نرخی نەوت لە بازاڕەکانی جیهاندا بە ڕێژەی ٣٠٪ بەرزبووەتەوە و هۆشداری دەدرێت کە ئەگەر جەنگەکە بەردەوام بێت، نرخەکەی بگاتە سەروو ١٥٠ دۆلار بۆ هەر بەرمیلێک. وڵاتانی ئەوروپا کە هێشتا بەدەست کاریگەرییە قورسەکانی جەنگی ئۆکرانیاوە دەناڵێنن، ئامادە نین جارێکی تر ئابووری و بژێوی خەڵکەکەیان بخەنە مەترسییەوە تەنها بۆ جێبەجێکردنی

سیاسەتەکانی ئیسرائیل و داواکارییەکانی واشنتن. بەتایبەتی کاتێک دەزانن گەرووی هورمز، کە نزیکەی ٢٠٪ی نەوتی جیهانی تێدا دەگوازرێتەوە، ئێستا لەژێر هەڕەشەی ڕاستەوخۆدایە.

ئەم دۆخە نوێیەی کە هاتووەتە ئاراوە، دانپێدانانێکی فەرمییە بەوەی کە سەردەمی "جیهانی یەک جەمسەری" کۆتایی هاتووە. ئەگەر جاران بڕیارێکی کۆشکی سپی بەس بوایە بۆ ئەوەی سوپاکانی جیهان بکەونە ڕێ، ئێستا واقیعی "جیهانی فرەجەمسەر" خۆی بەسەر هەمووواندا سەپاندووە. هێزە ناوچەیی و نێودەوڵەتییەکان ئێستا زیاتر گوێ بە بەرژەوەندییەکانی خۆیان دەدەن نەک فەرمانەکانی ئەمریکا. ئەمەش وای کردووە واشنتن لەم ٢٢ ڕۆژەی جەنگەدا وەک دوورگەیەکی دابڕاو و بێدەست لە گۆڕەپانی نێودەوڵەتیدا دەربکەوێت.

لە ڕووی داراییەوە، تێچووی سەربازیی ئەم جەنگە بۆ ئەمریکا زۆر لەوە زیاترە کە چاوەڕوان دەکرا. خەمڵاندنە سەرەتاییەکان ئاماژە بەوە دەکەن کە سوپای ئەمریکا ڕۆژانە نزیکەی ١ ملیار دۆلار تێچووی هەیە لەم جەنگەدا بۆ جووڵەی پاپۆڕە جەنگییەکان و سیستەمەکانی بەرگری. ئەم خەرجییە خەیاڵییە لە کاتێکدایە کە قەرزە گشتییەکانی ئەمریکا گەیشتوونەتە ئاستێکی مەترسیدار و ٣٩ تریلیۆن دۆلاریان تێپەڕاندووە. بەبێ پشتگیریی هاوپەیمانەکان، بەردەوامبوون لەم خەرجییە گەورانە نەک هەر زیان بە سوپا دەگەیەنێت، بەڵکو دەبێتە هۆی داڕمانی ناوخۆیی و تووڕەیی زیاتری هاووڵاتیانی ئەمریکی کە نایانەوێت پارەکانیان لە جەنگێکی بێهودەدا خەرج بکرێت.

ئەمریکا و ئیسرائیل بە بیرکردنەوەی سەدەی ڕابردوو چوونە ناو ئەم جەنگەوە؛ ئەو سەردەمەی کە پێیان وابوو هێزی سەربازی و تەکنەلۆژیا دەتوانێت هەموو شتێک یەکلا بکاتەوە. بەڵام جیهانی ساڵی ٢٠٢٦ جیاوازە؛ ئێستا هێزی نەرم، پەیوەندییە ئابوورییەکان و هاوسەنگییە نوێیەکان لەگەڵ هێزەکانی وەک چین و ڕووسیا، ڕێگرن لەوەی ئەمریکا بتوانێت وەک جاران ڕۆڵی "پۆلیسی جیهان" بگێڕێت. مانەوەی ئەمریکا بە تەنیا لەم مەیدانەدا، گەورەترین شکستی دیپلۆماسی و سیاسییە لە مێژووی هاوچەرخی ئەو وڵاتەدا.

پەیامی ئەم ٢٢ ڕۆژەی جەنگ زۆر ڕوونە؛ کاتی ئەوە هاتووە واشنتن لەو خەوە خەبەری ببێتەوە کە وا دەزانێت جیهان هێشتا لەژێر فەرمانی ئەودایە. هاوپەیمانە نزیکەکانی ئەمریکا بەم هەڵوێستەیان پێیان وت کە ئامادە نین وڵات و ئابوورییەکانیان وێران بکەن تەنها بۆ پاراستنی بەرژەوەندی وڵاتێک کە ڕێز لە هاوسەنگییە

جیهانییەکان ناگرێت. ئەم جەنگە سەلماندی کە دەسەڵاتی ئەمریکا درزێکی گەورەی تێکەوتووە، درزێک کە بە هیچ چەکێکی پێشکەوتوو پڕ ناکرێتەوە.

لە کۆتاییدا، ئەگەر ئەمریکا بە زوویی ئەم واقیعە نوێیەی جیهان قبوڵ نەکات، ئەوا ئەم ململانێیە تەنها نەخشەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست ناگۆڕێت، بەڵکو دەبێتە خاڵی کۆتایی بە دەسەڵاتی جیهانی ئەمریکا. مێژوو وانەیەکی گرنگی پێداوین: ئیمپراتۆرییەتەکان ئەو کاتە دەڕووخێن کە پەیوەندییان لەگەڵ واقیعی سەردەمەکەیان دەپچڕێت. ئێستا واشنتن لەبەردەم تاقیکردنەوەیەکی چارەنووسسازدایە: یان دەبێت قبوڵی بکات کە جیهان بەرەو فرەجەمسەری دەچێت، یان دەبێت چاوەڕێی داڕمانێکی یەکجاری بێت لەژێر قورسایی ئەو جەنگانەی کە تەنها خۆی و ئیسرائیل تێیدا ماونەتەوە.

٢٢/٣/٢٠٢٦

نووسینی: توانا محەمەد نوری